

Népszokások az erdélyi népi játékokban

Lázár Katalin

MTA BTK Zenetudományi Intézet

Az első kérdés, hogy mi keresnivalójuk van a népszokásoknak a népi játékokban. Mint tudjuk, a népi játékanyag többek között olyan kulturális elemek gyűjteménye, amelyeket a felnőttek már nem használnak, soknak már létezését is elfelejtették: ennek megfelelően népszokás-elemek is megőrződtek a népi játékokban. Az ünnepeken megjelenő rituális dalok, táncok és cselekvések (köztük a játékoknak nevezettek is, mint pl. a betlehemes) magához az ünnephez tartoznak, attól függetlenül, hogy felnőttek vagy gyerekek adják elő őket. Ilyen pl. a regölés, amelyet bőségvarázsló lényege folytán eredetileg mindenhol felnőtt férfiak jártak, ám később sokhelyütt már csak gyerekektől volt hallható: ettől azonban nem vált népi játékká, népszokás maradt. Egyes népszokások egyes elemei azonban bekerülhettek és be is kerültek a népi játékokba.

A népi játékok gyűjteményében alkalomhoz nem kötött és alkalomhoz kötött játékok is találhatók, hasonlóképpen a népzenei gyűjtemény alkalomhoz nem kötött és alkalomhoz kötött dalaihoz. Az alkalomhoz nem kötött dalok bármikor felhangozhatnak (a tánc vagy mulatás közben való éneklés nem számít alkalomhoz kötöttségnek). Az alkalomhoz kötött dalok alkalmi a népszokások: a dalok a kalendáriumi ünnepekhez és az emberélet fordulóihoz kötődő cselekményeket kísérik, ennek megfelelően rituálisan ismétlődnek (lásd pl. a karácsonyi ünnepkörhöz vagy a névnapokhoz kötődő dalokat). Hasonló a helyzet a játékokkal: az alkalomhoz nem kötött játékok bármikor eljátszhatók, az alkalomhoz kötöttek csak akkor, amikor az alkalom fennáll. Az alkalmak azonban nagymértékben különböznek a népszokások dalainak alkalmaitól: az alkalomhoz kötött játékok a mondókák és a kisorsolók-kiolvasók, amelyek akkor kerülnek elő, ha a gyerekek fáznak, ha esik az eső, ha meglátják tavasszal az első fecskét, gólyát, ha csigát, katicabogarat találnak, sósót szednek, illetve valamely játék előtt el kell dönteniük, melyik csapat fog kezdeni vagy ki lesz a fogó, hunyó.

Egyes játékok szövegében, cselekményében megjelennek annak nyomai, hogy valaha jeles napokhoz kötődtek, illetve olyan elemek, amelyek népszokások részei voltak, maradtak. A népszokások egyes mozzanatainak, maradványainak keresése a népi játékokban nem tűnik túlságosan nehéz feladatnak. Közben azonban kiderül, hogy tisztázni kell a kérdést: mi tekintendő népszokásnak és mi nem. Számos esetben ugyanis igen erős összefonódás tapasztalható népszokás és néphit között, illetve föl kell ismerni, hogy a szokásos, rendszertelenül vagy rendszeresen, bizonyos időszakonként ismétlődő cselekvések nem

mindegyike népszokás. Minden esetben el kell döntenünk, hogy a játékokban megőrződött kulturális elemek közül mi volt valaha népszokás alkotóeleme és mi nem tekinthető annak: a mérlegelés eredményeképpen népszokásoknak tekintjük a jeles napokhoz (húsvét, pünkösd, nagypéntek) és az emberélet fordulóinak egyikéhez (lakodalom) kötődő cselekményeket, és e tanulmányban megjelenik egy jogszokás is, a nyílhúzás.

Az erdélyi játékok cselekményében, dallamában, szövegében való vizsgálódás esetében problémát jelent, hogy a MTA BTK Zenetudományi Intézetében a népi játékok gyűjteményében viszonylag kevés erdélyi játékváltozat található, és alig van moldvai játéanyagunk (a továbbiakban bemutatott játékoknak moldvai változatai a gyűjteményben nincsenek). 2014. februárjában a gyűjtemény 34338 játékleírást tartalmazott (a múlt idő annak köszönhető, hogy nyitott, állandóan gyarapodó gyűjteményről van szó), ebből 5482 származott Erdélyből, és mindössze 70 Moldvából. A magyarázat egyszerű: azok a magyarországi kutatók, akik eljutottak Erdélybe és/vagy Moldvába, nem játékokat gyűjtöttek, hanem népdalokat, balladákat, táncokat stb., és ma is ugyanez a helyzet. A népi játék nem tartozott (ma sem tartozik) a kiemelten fontos témák közé.

Magam 1980-tól vagyok a játékgyűjtemény kezelője és kutatója; az elmúlt 34 év alatt Moldvába nem sikerült eljutnom, de Erdélybe néhányszor igen, és módom nyílt gyarapítani a gyűjteményt összesen 538 erdélyi játékkal. A további erdélyi adatok a gyűjteményben főként erdélyi gyűjtők publikációiban jelentek meg (3490 adat). A 19 gyűjtő közül érdemes megemlíteni Gazda Klára, Seres András és Veress Ilona nevét, akik több száz játékot publikáltak (lásd Gazda 1980, Seres 1984, Veress 2002).

A következőkben sorra vesszük azokat a játékokat, amelyekben népszokások különféle mozzanatai őrződtek meg.

Népszokás-elemek erdélyi játékváltozatokban

Évkezdés (húsvét)

Az év kezdetét a kereszténység előtti kultúrák is megünnepelelték: a természet életre kelése, megújulása fontos volt a korai földművelő kultúrák számára. Az évkezdetet a tavasz jelentette. Ez a szokás szívósan tartotta magát a legutóbbi időkig: tavaszkezdő népszokásaink megmaradtak a 20. századig. A magyar nyelvterületen a tavaszi évkezdet megünneplése többek között vonulásokkal történt.

A különféle vonulós játékok közül a magyar nyelvterületen a leginkább elterjedt a bújó-vonuló és kapus-hidas játék, aminek számos szövege közül a *Bújj, bújj, zöld ág* a leggyakoribb. A kapus-hidas formát a továbbiakban nem említjük, mivel az nem kapcsolódik népszokáshoz, a bújó-vonuló változatok ellenben igen.

A bújó-vonuló játék tehát eredetileg évkezdő népszokás volt, évente egyszer, a tavasz kezdetén, húsvét táján játszották: körülkerülték vele a falut. A körülkerülésnek két rituális célja közül az egyik a termékenységvarázslás volt, amit a szöveg is mutat: a benne megjelenő *Bújj, bújj, zöld ág, zöld levelecske* szöveg a természet megújulását, a növényzet újjáéledését volt hivatva elősegíteni. A másik cél az volt, hogy a megújult növényzetet, a falu határát a hajadon lányok körülkerülésükkel megvédjék a jégverés, a fagyok és egyéb károk ellen (lásd MNL 1979: 604–606): ehhez nem feltétlenül a *Bújj, bújj, zöld ág* szöveget dalolták, más dalok, énekek is megjelenhettek közben. Itt tehát hiedelem-gyökerű népszokásról van szó: létrehozója a hiedelem, szokássá az állandó évenkénti ismétlődés avatta.

Hagyományosan fiatal lányok, 12-14 évesek kerülték körül a falut. A körülkerülés egyik módja, hogy a lányok láncba fogódzkodtak, a lánc egyik végén álló két lány kezét fölemelve kaput tartott, a másik végén állók pedig áthúzták alatta a láncot. Kezüket nem engedték el, a végén az egyik kaputartó a saját karja alá fordult. Ekkor a lánc másik vége, amelyik eddig a vonulást vezette, megállt, és az ott álló két lány tartott kaput, az addig kaput tartók pedig az alatt húzták át a láncot, így haladt a lánc folyamatosan előre. A vonulás egy másik módja, hogy a lányok párosával oszlopba álltak, minden pár kezét összefogva kaput tartott, a leghátulsók kezdték az átbújást a kapuk alatt, és amikor az oszlop elejére értek, beálltak első párnak. Az oszlop ennek következtében haladt előre. Mindkét fajta vonulás közben folyamatosan dalolták:

Jobbágytelke (Maros-Torda)
LSZ 80839

Bújj, bújj, zöld ág, Zöld le - ve - lecs - ke,
Nyit - va van az a - rany - ka - pu, Csak búj - ja - tok raj - ta,
Nyisd ki, ró - zsám, Ka - pu - dat, ka - pu - dat,
Hadd ke - rül - jem Vá - ra - dat, vá - ra - dat,
Szi - ta, szi - ta pén - tek, Dob szer - da.
Sze - re - lem csü - tör - tők,

Húsvétkor ez a cselekmény körmenetként valósul meg. Ekkor is az történik, hogy énekelve körüljárják a falut, illetve nagyobb helység esetében annak valamely részét: mást énekelnek, de a funkció ugyanaz, a védelem kérése. A húsvéti körmenet jelentősége megmaradt, de a *Bújj, bújj, zöld ág* éneklése közbeni körülkerülés elvesztette rituális jelentőségét: ez részben azzal járt, hogy az eredetileg nagyobbakhoz (12-14 éves hajadon lányokhoz) kötődő szokás a fiatalabbakhoz, gyerekekhez került, részben pedig azzal, hogy a cselekmény az alkalomtól elszakadva bármikor játszható játékká vált.

A körüljárásnak vannak olyan változatai is, amelyekből a kapuk már kikoptak, a hátulsók egymástól szétválva az oszlop két oldalán haladnak előre, úgy állnak be az oszlop elejére. A vonulás, az előrehaladás ugyanúgy megtörténik, mint a kapuval játszott formában. Ilyen változatot Jobbágytelkén sikerült gyűjtenem 2004-ben, de ez még tovább kopott: az adatközlő állítása szerint dallam, szöveg nem tartozott hozzá. Ez a kopás is a rituális jelentőség elvesztésének eredménye: a kereszténység előtti és a keresztény formák legfontosabb egyezése, hogy a falut dalolva, énekelve járják körül.

Pünkösöd

A pünkösöd közismert jelképe a pünkösdi rózsza. A pünkösdhöz kapcsolódó egyik szokás a pünkösdi királynéjárás, amely a Dunántúl északi részén szinte napjainkig fennmaradt. Mágikus célja a bőségvarázslás, ez azonban a keresztény időkben már terjedelmileg

meglehetősen leszűkült, annyi maradt belőle, hogy a házról házra járás és éneklés végén a *kis királynőt* magasra emelik, és azt a kívánságot mondják, hogy ilyen nagyra nőjön a háziak kendere (lásd pl. MNT 1953: 219–226).

Az *A pünkösdi rózs*a kezdetű dalt párválasztó körjátékhoz éneklük: körbeállnak, egy áll a kör közepén. Mind dalolnak, a megfelelő részhez érve (a bemutatott változatban: *Kapd be, akit szeretsz*) a középben álló párt választ, és azzal táncol a dal végéig.

~ (Kis-Küküllő)
Kiss Á. 1891. 331. l.

A pün-kös-di ró - zsa Ki-haj-lott az út - ra,
 Én is sza-kasz - tot - tam, De el-sza-lasz - tot - tam,

Én é-de-sem, én ked-ve-sem, Sza-kassz e-gyet ró - la.
 I - ci - pi - ci sző-ke kis-lány, Kapd be, a - kit sze - retsz.

Ezt sze - re - tem, ezt ked - ve - lem,
 Ez az én é - des ked - ve - sem,

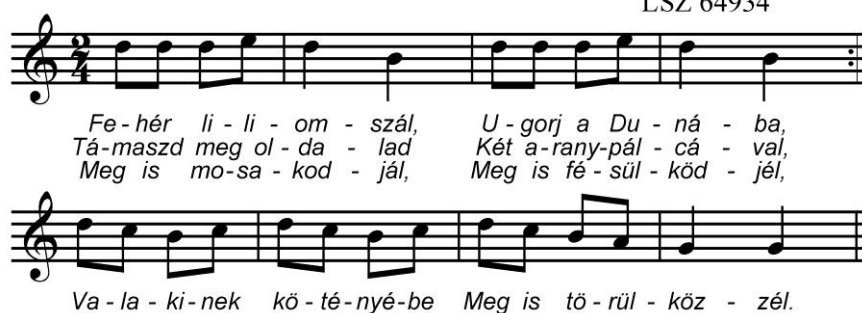
Ha pénz vol - na, Pen - dül - ne,
 Ró - zsa vol - na, Te - rül - ne,

Mé - gis ki - for - dul - na be - lő - le.

Nagypéntek

A férjváltás nemcsak Katalin-naphoz és András-naphoz kapcsolódott, amikor a lányok ólmot öntöttek, hogy megtudják, ki lesz a férjük. A nagypénteki mosakodáshoz is kötődött, ami a játékok közül a *Fehér liliomszál* játékban őrződött meg: a lányok úgy gondolták, hogy akivel a nagypéntek éjszakai mosakodás után hazafelé menet találkozhatnak, az lesz (vagy ha az már házas vagy öreg, akkor olyan nevű lesz) a férjük. A *Fehér liliomszál* kezdetű dalra párválasztó körjátékot játszottak: körbeálltak, egy állt középben, a dal végén választott valakit, és az ment a kör közepére.

Parajd (Udvarhely)
LSZ 64934

Lakodalom

Az emberélet fordulóihoz kötődő egyik legfontosabb és leglátványosabb népszokás a lakodalom. A házasságkötés két mozzanatból állt: egyrészt a családok közti jogi megállapodásból, másrészt egy színjátékszerűen kidolgozott ünnepi szertartásból. Ez utóbbi szertartásnak egyik része volt a leánykérés, amelynek legegyszerűbb formája szerint a legény anyja kérte meg a lányt fia számára. Később sok esetben rokont, ismerőst (többnyire asszonyt) küldtek el a lányos házhoz, hogy tudja meg, vajon szívesen látják-e a leánykérőket. Ha kedvező volt a válasz, a legény násznagyával vagy rokonaival kereste fel a lányos házat a leányt megkérni.

A leánykérés szokásának számos elemét őrzik a leánykérő játékok. A cselekmény egyértelműen ennek az eseménynek eljátszása, s az sem véletlen, hogy a szereplők hagyományosan csakis lányok, mégpedig 12-14 éves lányok voltak. Ők már igen közel voltak ahhoz, hogy eladósorba kerüljenek, hiszen – mint tudjuk – hagyományosan a lányok már 14-16 éves korukban férjhez mentek, sok helyütt a 18 éves hajadonok már vénlánynak számítottak.

A leánykérő játékokat többféleképpen játsszák. Az egyik játékmód szerint körbeállnak, kívül jár a *kérő*, aki az előbbieket értelmében egy asszony (a játékban lány), s a közös dalolás végén elviszi azt a lányt a körből, aki mögé érkezik a dal végén. Addig játsszák, amíg mindenkit el nem visz.

A leánykérés ügyében tudakozódó asszony figuráját számos játékszövegben Erzsébet asszony, Árpádházi Szent Erzsébet jeleníti meg, aki a házasság védőszentje is. „A szent Erzsébet név ismét a lakadalmi szokásokkal van kapcsolatban. Szent Erzsébet neve alatt valami házasság elősegítőnek a fogalmát őrizte meg a gyermekjáték” (Kiss 1891: 514). Ezzel magyarázható, hogy neve bekerült a leánykérő játékok szövegeibe.

Andrásfalva (Bukovina)

AP 7099 a

Ho-va jár-tál, Szent Er-zsé-bet, In-nen-on-nan a-lul-ra,

Lányt jöt-tem ké-ret-ni, Kar-csú ma-ga-sab-bi-kat,
Szeb-bi-ke-t, job-bi-ke-t,

A mi lá-nyunk Nem el-a-dó,

Csak a ház-ban il-lan-dó,
Csak a ház-ban il-lan-dó,

Ki sem mer-jük Bo-csáj-ta-ni

Száz a-rany-gyű-rű nél-kül,
Száz a-rany-gyű-rű nél-kül,

Egy hín-tó-ba' Hat ló le-gyen,
Mind a hat ló Szé-len le-gyen,
Kar ke-zem-be, Ma-ri lá-nyom,

Ta-nulj em-ber-sé-get.

A leánykérő játékokban elhangzó dalok szövege is tartalmaz a szokással kapcsolatos motívumokat. Dalos változatban és prózai szövegben is megjelenhet a *Mit kerülöd, mit fordulod az én házam táját* szöveg, ami a leánykérésre utal¹.

¹ A bemutatott változatot Manga János Bácsandrasszálláson gyűjtötte, ám az adatközlők Andrásfalváról települtek oda.

Andrásfalva (Bukovina)

MNT 1951. 368. sz.

Mész, mész, mész, Ter-mett mész-nek há-rom-sá-ga,
Ter - mett mész

Le-hul-lott vi - rá - ga. Ez az ál-dott bor,
Ki min-den-nap foly,

Ha jót i-szom be - lő - le, Le-me-gyen a be-lem-be.

- Kakasisten, jónapot!

- Adjon Isten minden jót! Mit kerüli, mit fordulja az én házam táját?

- El akarom venni az Erzsébet lányát.

A játék szövegének romlásaira most nem térünk ki. A szöveg végén a kérő elviszi azt a lányt, aki mögött áll.

A *Most viszik, most viszik* szöveg változatai a lakodalomnak azt a mozzanatát idézik föl, amikor a menyasszonyt a vőlegényes házhoz viszik: a folytatásban megjelenik a menyasszony öltözkékének leírása. A *Bíborban, bársonyban* a menyasszony tehetős voltát jelzi: nemcsak a bársony, hanem a bíbor ruhadarab is a jómód jele volt, nem telt rá mindenkinek. A menyasszony öltözkékében a *sarkantyús csizma* varrással díszített csizmát jelent.

Az előkelő, gazdag családoknál régen befestették a lovak farkát: innen a *Mind a hatnak aranyfarka legyen* szöveg, amely annak emlékére őrzi, hogy a leánykérésre (különösen gazdagabb család leányának megkérésére) az remélhetett igenlő választ, aki maga is jómódú volt, festett farkú lovak vontatta hintóval tudta a lányt elvinni.

Esztelnek (Háromszék)

Gazda 1980. 548.

Most vi - szik, most vi - szik Da-ni - ká-né lá - nyát
Bí - bor - ba', bár - sony - ba', A - rany - ko - szo - rú - ba',

Nem a - dom a lá - nyom Ab - ba' pe - dig hat ló le - gyen,
A - rany - hin - tó nél - kül,

Mind a hat - nak a - rany - far - ka le - gyen.

A *Hej, szénája, szénája* szövegtípus a magyar nyelvterület valamennyi népzenei dialektusából ismert, Moldva kivételével². A szöveg kezdő motívuma Kiss Áron szerint azt a szénakötelet dalolja meg, amelyet a lakodalmass menet előtt keresztbe húztak az utcán, ha a vőlegény más falurészbe vagy más helységbe vitte a menyasszonyt. A *Kötök szép koszorút, Fejemre teszem* szöveg a régi menyasszonyi fejdíszre utal.

Tűr (Alsó-Fehér)
Kiss Á. 1891. 393-394. 1.

Ha - j, szé - ná - ja, szé - ná - ja, Szé - na sza - ka - dék - ja,

Ben - ne va - gyok ke - rek asz - szony, Ő - leld, a - kit sze - retsz,
Köny - nyen, köny - nyen, kis me - nyecs - ke,
Ta - ka - ríj - ja, bu - gyo - ríj - ja,

Ezt ö - le - lem, Ezt csó - ko - lom,
Ezt ma - gam - nak Ki - vá - lasz - tom,

Kö - tők szép ko - szo - rú - t, Fe - jem - re te - szem,

Csí - mon - dom, csú - mon - dom, Tisz - ta gé - ri - csecs - ke,

I - de is, Én - ró - lam is
O - da is, Gon - dos - kod - jál

To - vább is, To - vább is!
Bis, bis, bis,

Ki - csi ne - kem Ez - a ház,
Ki - rú - gom az Ol - da - lát,

Bis, bis, bis, To - vább is!

² Moldvából összesen 4 párválasztó körjáték van a gyűjteményben Érik a meggyfa, Elvesztettem zsebkendőmet, Ajtó, ablak nyitva van, ill. Zöld fű, zöld fű szövegkezdettel.

Nyílhúzás

A nyílhúzás a jogszokások közé tartozik. Ipolyi Arnoldnál olvasható: „általában azonban tudva van jogrégiségeinkből, hogy a nyilazási sorsolás által osztatott fel különösen a *földbirtok*” (Ipolyi 1854 (1929)/II: 273). A nyílhúzásnak ezt a szerepét Kiss Áronnál is megtaláljuk: ő kiolvasóként említi a ma kisorsolónak nevezett, szöveg nélküli változatokat is. „A kiolvasásnak nálunk legrégebb alakja talán a *nyílvetés*. Ezt a közéletben a közös birtok művelés alá való kiosztásakor használták. Szatmárban a holt Szamos és az új Szamos közti fogás is ily nyilasokra volt osztva s a sors döntötte el, melyik nyilas kié legyen. (...) Az is ilyen fajta, mikor a gyermekek különböző hosszúságú *szalmaszálat* fognak az újjaik közé, azután markukat beszorítják s a másik félnek ki kell találni, hogy melyik szalmaszál hosszabb” (Kiss 1891. 507).

A játékot játsszák szalmaszálon kívül fűszállal, gyufaszállal is. Lényege, hogy több egyforma között az egyik másmilyen: többnyire rövidebb, de előfordul pl. az is, hogy a gyufaszálakról lekaparják a fejet, csak egyet hagynak meg. Valaki úgy tartja a szálat, hogy ne látsszon, melyik a rövidebb (vagy másmilyen). Aki a rövidebbet – vagy másképpen különbözőt – húzza, az a vesztes: *a rövidebbet húzza* szólásunknak is ez az eredete. A jogszokásban a vesztes kapta abban az évben a legrosszabb földet. A játékokban a következmény nem ennyire súlyos: a vesztes lesz a következő játék szereplője (pl. csülközésben a csősz, fogócskában a fogó), illetve a csapatválasztás, a csapat szerepének kiválasztása szempontjából hátrányos helyzetbe kerül: a nyertes kezdi a csapattagok választását, azt is ő választja ki, hogy csapata melyik szerepben kezdjen. A nyílhúzásról egy erdélyi adatunk van, a közlő a szarkás játéknál említi (Horváth 1971. 116).

Erdélyben eddig nem talált elemek

Egyes népszokás-elemek előfordulnak más tájegységeken, de Erdélyből nincsen rá adatunk. Ezeket azért érdemes itt megemlíteni, mert nem tudjuk, hogy valóban nem léteznek az erdélyi dialektusban, vagy csupán gyűjtési hiányosságról van szó.

Évkezdés (vonulás)

A vonulások három módját említettük az előbbieken. Egy további (és gyakori) vonulási mód különálló kapuval történik, eltérően a bemutatott változattal, ahol a kapu a lánc eleje.

Ketten kezüket összefogva kaput tartottak, a kapu alatt átvonult a lányok lánc, a kaput tartók csatlakoztak a lánc végéhez, a láncot vezető két első lány pedig ismét kaput tartott. Többnyire eközben is a Bújj, bújj, zöld ág változatait dalolták, más dallamok-szövegek is kapcsolódhattak hozzá, de erről a játékmódról a MTA BTK Zenetudományi Intézet több mint 34000 játékleírása között jelenleg egyetlen erdélyi adat sem található.

Lakodalom (tréfás hívogatás)

A lakodalomba hívás szövegeinek tréfás változatai is megtalálhatók a népi játékok között. Az itt bemutatott Pozsony megyei szövegben azokat, akiket tréfásan meghívnak, éhen maradással riogatják: ez benne a tréfálkozás.

Nemeskajal (Pozsony)

Gágyor 1982/I. 284.

Réce, ruca, vadliba, Jöjjenek a lagziba,
Kést, kanalat hozzanak, Hogy éhen ne haljanak,
Ha jönnek, lesznek, Ha hoznak, esznek.

Hasonló funkciójú, a lakodalomba való meghívást imitáló szövegre Erdélyből nincsen adatunk.

Lakodalom (leánykérő várkörjáték)

Régen szerdai napon történt a lány kikérése, ennek emlékét őrzi a leánykérő várkörjátékok *Szeredán viszik a lányokat* szövegtípusa. Magát a játékot ugyanúgy játsszák, mint a *Hol jársz, hová mész, Szent Erzsébet asszony* kezdetű, változatai között azonban gyűjteményünkben erdélyi adat nincsen. Egy Felső-Tisza vidéki változatot itt bemutatunk.

Tiszabecs (Szatmár)
LSZ 73223

Sze-re-dán vi-szik a lá - nyo - kat, lá - nyo - kat,
A leg-szeb-bik lá - nyo - kat, lá - nyo - kat,
Ha gyöngy, gyöngy, gyöngy Asz - szo - nyá - nak,
Gyöngy - ko - szo - rú A lá - nyá - nak,
Vesz-szót, vesz-szót a há - tá - ra, Hogy sen - ki se lás - sa!

Nagypénteki mosakodás (párválasztó körjáték)

A *Fehér lilomszál* számos változata nem fejeződik be azzal, hogy *Valakinek kötényébe törülközzél is meg*, hanem az akkor kiválasztott leánnyal a választó táncol is egyet. Az ilyen alkalmakkor énekelt hosszabb-rövidebb füzérekben található pl. az a szövegmotívum, amely a lakodalmakban és egyéb multságokban szokásos táncrend és fizetési mód emléke: *Három pénzt tettem a hegedűbe, mégse mehettem az első táncba*. Ilyen szövegű erdélyi változat a gyűjteményben jelenleg nincs.

A népi játékok cselekménye, szövege és dallama a folklórkutatás kincsesbányája. A cselekményeket pl. az ősi magyar hitvilág kutatói, a dallamokat a népzene kutatók, a szövegeket a szövegfolkloristák kutatják, és mutatják ki belőlük népi kultúránknak olyan elemeit, amelyek más területekről már kikoptak, de a játékokban még megőrződtek. A népszokások kutatójának is van mit keresnie a népi játékokban.

Rezümé (magyar)

Egyes játékok szövegében, cselekményében megjelennek olyan motívumok maradványai, amelyek valaha jeles napok, népszokások részei voltak. Ilyenek a jeles napokhoz és az emberélet fordulóihoz kötődő motívumok, valamint egy jogszokás, a nyílhúzás. A húsvét évkezdő népszokás: az év kezdetéhez kapcsolódó elemek a bújó-vonuló játékokban maradtak

meg (*Bújj, bújj, zöld ág*). A pünkösdi jelképe, a pünkösdi rózsa párválasztó körjátékok szövegkezdeteként ismert. A *Fehér liliomszál* játékban a nagypénteki mosakodás elemei lelhetők fel, a leánykérő játékokban a leánykérés elemei. A nyílhúzás kisorsoló játékként őriz egy jogszokást. Vannak olyan elemek is, amelyek más tájegységekben előfordulnak, de Erdélyben nem: ez mutatja, hogy nem minden játékot játszottak minden dialektusban.

Abstract (English)

In the lyrics and/or acts of certain plays and games we can find the remains of such motifs which were formerly the parts of calendar feasts or other folk customs. Among these there are motifs of calendar feasts and also the motifs of the turning-points of human life, besides these an unwritten law, pulling arrow. Easter is a custom of starting the year: the motifs being connected with the beginning of the year are preserved in games of procession. The symbol of Whitsun, peony is known as the beginning of the lyrics of the games of pair selection. In the game *White lily* the elements of washing at the night of Good Friday are found, in the games asking for the girl's hand the elements of asking for the girl's hand. Pulling arrow preserves an unwritten law as a game of drawing lots. There are also elements found in other dialects but not in Transylvania: this shows that not all games were played in all dialects.

Rövidítések és hivatkozott irodalom

AP: Akadémiai Pyral lemez a MTA BTK Zenetudományi Intézet hangarchívumában.

LSZ: leltári szám a MTA BTK Zenetudományi Intézet archívumában, hangfelvétel nélküli adat azonosítója.

GÁGYOR József

1982 *Megy a gyűrű vándorútra I-II*. Madách Kiadó – Gondolat Kiadó, Pozsony – Budapest.

GAZDA Klára

1980 *Gyermekvilág Esztelneken*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

HORVÁTH István

1971 *Magyarózdi toronyalja*. Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár.

KISS Áron

1891 (1984) *Magyar gyermekjáték-gyűjtemény*. Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése, Budapest. Reprint kiadás: Könyvértékesítő Vállalat, Budapest.

MNL

1979 *Magyar Néprajzi Lexikon 2.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

MNT

1951 *A Magyar Népzene Tára I. Gyermekjátékok.* Zeneműkiadó Vállalat, Budapest.

1953 *A Magyar Népzene Tára II. Jeles napok.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

SERES András

1984 *Barcasági magyar népköltészet és népszokások.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

VERESS Ilona

2002 *Mezőcsávási gyermekfolklór.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest – Kolozsvár.